

Tefaf-beurs in Maastricht rekent op topbezoek

'Antieke Russische iconen hebben in hun uitstraling iets universeels en kunnen een oergevoel van rust en schoonheid oproepen.' Dit zegt S. Morsink (36), een enthousiaste iconenliefhebber en -expert, die bovendien aantoonde dat authentieke iconen door de groeiende vraag in waarde blijven stijgen.

tekst: Piet Peperkamp

Op de internationale kunst- en antiekbeurs Tefaf, die van 5 tot en met 14 maart in Maastricht wordt gehouden, zullen veel iconen te bewonderen zijn. Authentieke iconen mogen zich in een gestaag groeiende belangstelling verheugen, waarbij het vaak niet bij bewonderen blijft. Door groeiende vraag stijgt de waarde.

De Tefaf heeft dit jaar in totaal 203 deelnemers en er worden ongeveer 65.000 bezoekers verwacht.

Reizen naar Rusland

Na de val van de Berlijnse Muur in 1989 is de belangstelling voor iconen in Nederland zelfs in een stroomversnelling gekomen. Dit komt door een toegenomen belangstelling voor reizen naar Rusland en voor alles wat met Rusland en de Russische cultuur te maken heeft.

Grote iconententoonstellingen in het Catharijneconvent te Utrecht en de Nieuwe Kerk in Amsterdam hebben de vraag

nog verder aangewakkerd. Ook elders in Europa, maar ook in de Verenigde Staten wordt steeds meer in antieke iconen geïnvesteerd.

'Belangstellenden zullen altijd zeggen dat zij de iconen in de eerste plaats kopen omdat ze zo mooi zijn, en zo hoort het ook,' benadrukt S. Morsink, die aan het hoofd staat van de iconenhandel die zijn vader 27 jaar geleden in Amsterdam heeft gesticht.

'Vorig jaar trok een tentoonstelling in Utrecht van iconen uit het Novodevitsje-klooster in Moskou zeer veel bezoekers. Dan blijkt dat veel mensen – en daaronder zijn er ook veel zonder kerkelijke achtergrond – op zoek zijn naar een soort spirituele schoonheid en rust, die zij soms vinden in de kleurrijke voorstellingen op iconen.'

Warme kleuren

Omdat er veel meer vraag is naar Russische antieke iconen dan naar Griekse, is Morsink gespecialiseerd in eerstgenoem-

Maria met de engel Gabriël, tweede helft 17de eeuw, 10 jaar geleden €15.000 en maart 2004 €28.000.

de categorie en dan met name in die uit de zestiende en de zeventiende eeuw. 'In heel Noordwest-Europa trekken Russische iconen de grootste belangstelling. Ze hebben een mooi coloriet met warme kleuren, terwijl Griekse iconen een koelere en afstandelijker uitstraling hebben.'

Vluchtelingen

Na de Russische revolutie in 1917, toen iconen door de communisten werden verboden, zijn er veel in West-Europa en de Verenigde Staten terechtgekomen. De eerste stroom kwam met de vluchtelingen mee en in de jaren dertig heeft Stalin veel uit kerken geroofde exemplaren aan het buitenland verkocht. Alle iconen die vóór 1917 werden gemaakt, zijn antiek. Na de val van de Berlijnse Muur kwam

de iconen-productie in Rusland weer op gang, omdat de leeggehaalde kerken weer moesten worden gevuld en veel Russen weer een icoon in huis wilden hebben. Deze nieuwe iconen zijn naschilderingen van beroemde exemplaren uit de vijftiende en de zestiende eeuw en hebben geen speciale waarde.

De nieuwe iconen zijn niet in het westen op de markt. Wel zijn er enkele valse iconen in omloop. Dat zijn dus nieuwe iconen, die oud moeten lijken. Het kan zo precies zijn gedaan, dat alleen een specialist kan zien dat een icoon vals is.

Kenmerken

Een specialist kijkt naar het materiaal en de gebruikte techniek. De ondergrond is hout, waarop linnen is gelijmd. Daarop moet krijt zijn aange-

Waardestijging antieke Russische iconen

	1994	1999	2004
Moeder Gods Kazanskaja; 18de eeuw	€4.200	€5.500	€6.000
Moeder Gods Vladimirskaja; rond 1700	€4.000	€4.800	€7.000
Feestdagen-ikoon Palech; 19de eeuw	€5.500	€6.000	€6.200
Joris de Drakendoder; 16de eeuw	€14.000	€20.000	€42.000
Geboorte van Christus; eind 17de eeuw	€8.800	€10.000	€11.500
Zes heiligen; eind 17de eeuw	€3.200	€3.800	€5.000

bracht. Op deze ondergrond is de voorstelling geschilderd met tempera-verven. Dat zijn verven waarbij eigeel als bindmiddel is gebruikt. Ook de achterkant moet aan bepaalde eisen voldoen en er op een bepaalde manier uitzien.

Universeel

Iconen zijn gebaseerd op de liturgie van de orthodoxe kerk. Alle antieke exemplaren zijn ooit gebruikt in kerken of door gelovigen thuis (huisiconen) of onderweg (reisiconen).

De voorstellingen van heiligen, bijbelse gebeurtenissen en feestdagen zijn gemaakt volgens een eeuwenoude orthodoxe traditie. Er zijn universele voorstellingen bij, die door de eeuwen heen en bij alle iconenstijlen voorkomen.

Dat zijn bijvoorbeeld de geboorte van Christus, de geboorte van Maria, de doop van Jezus in de Jordaan, de heilige Nicolaas en Joris de drakendoder. Morsink: 'Je komt nooit dezelfde icoon tegen, want alle iconen zijn in uitwerking en uitstraling uniek. Ze zijn ook nooit gesigineerd, want dat was niet toegestaan.'

Uitstraling

In de loop der jaren waren er verschillende belangrijke iconenstijlen, die elk een ander soort uitstraling aan een voorstelling gaven. De stijlen werden genoemd naar de plaatsen, waar ze werden beoefend. In de vijftiende en zestiende eeuw werden er veel gemaakt in de stijlen van Novgorod, Pskov en Moskou, in de eerste helft van de zeventiende eeuw in de stijl van Stroganov, in de tweede helft van de zeventiende eeuw in de stijlen van Jaroslavl en het atelier van het Kremlin te Moskou en in de negentiende eeuw in de stijlen van Palech en Mstora.

Op de vraag of het moeilijk is om het productiejaar van een icoon te achterhalen, zegt de expert: 'Het dateren van een icoon vereist veel ervaring. Je moet veel vergelijkingsmateriaal, honderden iconen, gezien hebben om te weten waar je op moet letten. Juist als er bij zo'n aangeboden icoon documentatie zit, wordt het dubieus. Hoe meer papieren er op tafel worden gelegd om iets als echt te kenmerken, hoe meer je moet

Moeder Gods van het brandende braambos, 18de eeuw, 10 jaar geleden €7.500 en maart 2004 €14.000.

gaan twifelen. Het voorwerp moet voor zichzelf spreken en dat ziet alleen een specialist. Overigens, als je een antieke icoon koopt, behoor je er uitleg op papier en voor de verzekering een taxatierapport bij te krijgen.'

Oudste iconen

De oudste iconen die Morsink heeft verkocht, dateren uit het einde van de vijftiende eeuw en het begin van de zestiende. Een voorbeeld is een icoon uit ongeveer 1500, een Moeder Gods Hodigitria, die in goede conditie verkeerde. Hij kocht dit stuk van een Amerikaan, die hem van zijn vader had geërfd.

Morsink verkocht deze icoon in 2001 voor €30.000 aan een Nederlandse particulier. Begin 2004 is de waarde ervan gestegen tot €35.000. De prijzen van dit soort zeer oude iconen, waarnaar een grote vraag bestaat, blijven extra sterk stijgen. Nog oudere iconen zijn bijna niet op de markt te vinden. De antieke iconen die in Nederland worden aangeboden, zijn afkomstig uit particuliere collecties in Nederland zelf, andere Europese landen en Amerika. Morsink gaat daarnaast tweemaal per jaar naar veilingen in Londen en New York.

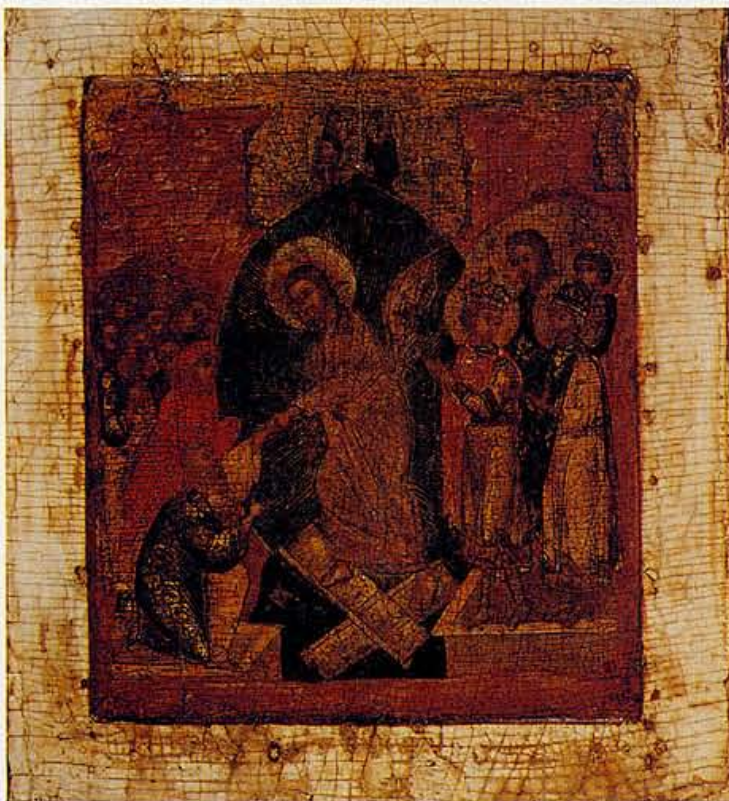
Er zijn enkele voorwaarden waar een antieke icoon aan moet voldoen om kans te maken in waarde te stijgen. Het eerste punt is de ouderdom: hoe ouder, hoe zeldzamer en daardoor hoe groter de kans op waardestijging. Het tweede punt is de staat, de conditie van de icoon: hoe minder eraan is gerestaureerd, hoe beter het is. Het derde punt is dat de icoon een voorbeeld, het liefst een kwalita-

tief mooi schoolvoorbeeld, is van een traditionele stijl uit een bepaalde periode.

Niet altijd heel duur

Antieke iconen, die in waarde kunnen stijgen, zijn niet altijd erg duur. Het voordeligste voorbeeld, dat wij ontdekten, is een Moeder Gods van Kazan uit de negentiende eeuw, 22 x 17,8 cm, die €950 doet. Volgens Morsink is dat een uitzondering en moet je rekenen dat de voordeligste exemplaren ongeveer €1.000 tot €3.000 zijn. De meeste dateren uit de negentiende eeuw, en afhankelijk van artistieke kwaliteit en de staat waarin zij verkeren, kunnen zij in waarde stijgen. Twee voorbeelden: een icoon Moeder Gods Hodigitria uit de negentiende eeuw deed tien jaar geleden €1.200 en nu €2.000 en een icoon Christus Pantocrator, eveneens uit de negentiende eeuw, was tien jaar geleden €2.000 en nu €3.500.

Natuurlijk waren er vóór 1917 ook kostbare en heel voordelig geprijsde iconen, want rijk en arm in Rusland bezaten ze. Ook de goedkope exemplaren van toen kunnen nu veel waard zijn, als ze zeldzaam zijn, in goede staat verkeren en zeker: als ook de stijl herkenbaar is.

Nederdaling ter helle, 17de eeuw, 10 jaar geleden €5.500 en maart 2004 €8.500.